

Poznań, 25 marca 2016

Prof. dr hab. Tadeusz Kowalski

Katedra Konkurencyjności Międzynarodowej

Wydział Gospodarki Międzynarodowej

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Beaty Dąbrowskiej-Janu  
pt. **„Różnice kulturowe w planowaniu kariery proteuszowej we współczesnej  
Europie”**, napisanej pod kierunkiem dr hab. prof. SGH Izabeli Zawiślińskiej

**1. Wybór tematu i stopień aktualności podjętej w dysertacji tematyki  
badawczej**

Tematyka recenzowanej dysertacji mieści się w dziedzinie nauk społecznych, dyscyplinie: nauki o polityce publicznej. Recenzowana praca dotyczy ważnej problematyki jaką jest w większości krajów europejskich trudna sytuacja młodych, definiowanych jako osoby w przedziale 15-24 lata na rynku pracy. Sytuacja ta jest zróżnicowana; w najlepszej sytuacji są młode osoby na niemieckim rynku pracy, w najtrudniejszej zaś w takich krajach jak Hiszpania i Grecja, gdzie stopa bezrobocia w tej kategorii wiekowej wynosi powyżej 40%.

Tematyka sytuacji młodych na rynku pracy w Polsce jest również trudna. Stopa bezrobocia w tej kategorii wiekowej jest prawie dwukrotnie wyższa niż stopa bezrobocia wśród pozostałych grup wiekowych. Przyczyny tego strukturalnego zjawiska defektu rynku są wielorakie i złożone. Obejmują one zarówno kwestie jakościowe i ilościowe, dotyczące i strony podażowej i popytowej. Problem niedopasowań na rynku pracy dodatkowo uwidocznił się w trakcie kryzysu finansowego 2008-2009 i w latach następnych. Stąd miejsce tej problematyki zarówno w badaniach i piśmiennictwie akademickim, jak również w sferze

narodowych i ponadnarodowych akcji i działań normatywnych w politykach publicznych.

Ze względu na skalę i zasięg problemów na rynku pracy Unia Europejska podjęła skoordynowane działania w ramach celów strategicznych „Europa 2020” obejmujących wzrost *inteligentny* oraz wzrost *włączający*. Zwiększenie stopy zatrudnienia młodych wymaga licznych i skoordynowanych działań, wśród których autorka rozprawy słusznie akcentuje dopasowanie kompetencyjne. Z tego wymogu wyprowadza oś swych zainteresowań badawczych. Jest nią koncepcja *samokształtowanej kariery zawodowej*, określanej również mianem *kariery proteuszowej*.

Znaczenie tej problematyki jest trudne do przecenienia. Wynika z jednej strony z wyzwań demograficznych stających przed poszczególnymi krajami i całą Unią Europejską. Z drugiej zaś jest następstwem globalizacji, zmian technologicznych i niezwykle rozbudzonych aspiracji zawodowych i życiowych młodych osób, często niepowiązanych z zaradnością życiową, gotowością do elastyczności, czy też lojalnością wobec pracodawców. Na te i inne cechy nakładają się dodatkowo różnice kulturowe, które trzeba uwzględnić badając i projektując rozwiązania ekonomiczne i instytucjonalne w obrębie kompetencji krajów narodowych i na poziomie ponadnarodowym (Unii Europejskiej).

## **2. Sformułowanie celu, hipotez badawczych i ich weryfikacja**

Autorka wychodząc ze swego, opartego na wstępnych badaniach przeświadczenia o luce w literaturze przedmiotu za **cel główny** rozprawy przyjęła *identyfikację i poznanie procesu planowania własnej kariery zawodowej przez ludzi młodych we współczesnej Europie w aspekcie uwarunkowań kulturowych*.

Rozważania w rozprawie koncentrują się wokół następującej tezy: *Zmiany demograficzne zachodzące we współczesnej Europie warunkują zmianę polityki społecznej i rynku pracy w odniesieniu do ludzi młodych celem podniesienia wskaźnika*

*zatrudnienia w tej grupie wiekowej. Zmienność otoczenia i środowiska pracy wymusza zmianę w modelu planowania kariery zawodowej oraz wzrost znaczenia modelu samokształtowanej kariery zawodowej, w której istotną rolę odgrywają różnice kulturowe, ze szczególnym uwzględnieniem uznawanych wartości.*

Autorka przyjęła, że weryfikacja tak złożonej tezy wymaga sformułowania następujących pięciu hipotez pomocniczych:

- 1. Aktywność Unii Europejskiej w sferze polityki społecznej i rynku pracy w rozumieniu podejmowanych działań, programów, przedsięwzięć i inicjatyw skierowanych do ludzi młodych jest ukierunkowana na ich aktywizację na rynku pracy i podniesienie wskaźnika zatrudnienia w tej grupie wiekowej.*
- 2. Niezależnie od kręgu kulturowego, działania podejmowane przez ludzi młodych w procesie planowania własnej kariery zawodowej są niedostosowane do prognozowanych przez Unię Europejską zmian na rynku pracy.*
- 3. We współczesnej gospodarce światowej, w zmiennym, hiperkonkurencyjnym otoczeniu na znaczeniu zyskuje planowanie własnej kariery zawodowej.*
- 4. Rola różnic kulturowych w planowaniu kariery proteuszowej jest znacząca, choć niejednakowa w wymiarach uznanych wartości, jak również podejmowanych działań i postaw.*
- 5. Wzrasta znaczenie uwarunkowań podmiotowych planowania kariery proteuszowej, ze szczególnym uwzględnieniem postawy proaktywnej i motywacji autotelicznej jako czynników warunkujących osiągnięcie sukcesu zawodowego rozumianego jako kariera subiektywna.*

Już powyższe zestawienie hipotezy głównej i hipotez pomocniczych uświadamia jak złożonym zadaniem jest zaprezentowany w pracy zamysł badawczy. Autorka określając swój obszar zainteresowań przyjęła współczesną optykę zdominowaną niedopasowaniem podaży i popytu na pracę w większości krajów Unii Europejskiej. W tym kontekście należy podkreślić jak dalece zróżnicowana jest sytuacja na narodowych rynkach pracy.

### **3. Metody badawcze zastosowane w dysertacji**

W ocenianej pracy zastosowano następujące metody badawcze: studia literaturowe obejmujące polski i anglojęzyczny dorobek w zakresie kształtowania karier zawodowych, różnic kulturowych oraz wpływu otoczenia społeczno-gospodarczego na planowanie kariery proteuszowej. Autorka wykorzystała i oceniła badania wtórne europejskiego rynku pracy. Uwzględniła i oceniła unijne opracowania dotyczące kwestii normatywnych w zakresie instrumentów rynku pracy. W rozprawie zastosowano z powodzeniem metody statystyki opisowej dla oceny i wnioskowania na podstawie własnych badań ankietowych obejmujących dwanaście uczelni biznesowych obejmujących pięć kręgów kulturowych wyodrębnionych w badaniach w ramach projektu *GLOBE*.

### **4. Układ i zawartość merytoryczna pracy**

Obszerna rozprawa doktorska zapisana została na 363 stronach maszynopisu. Praca składa się ze wstępu, pięciu rozdziałów i zakończenia. Pracę zamyka bibliografia, spis wykresów i tabel oraz czternaście załączników.

Rozdział pierwszy – *Polityka społeczna i rynku pracy w Unii Europejskiej w odniesieniu do ludzi młodych* – jest bardzo obszerny; liczy 68 stron. Poświęcono go na mówienie działań Unii Europejskiej w odniesieniu do polityki społecznej i rynku pracy. Tak sformułowana treść stanowi tło dla rozważań odnoszących się do zagadnienia samokształtowanej kariery zawodowej młodych ludzi. W rozdziale omówiono również ogólną sytuację na europejskim rynku pracy.

Drugi rozdział – *Kariera zawodowa i proces planowania własnej kariery zawodowej* – obejmuje podstawowe pojęcia i zagadnienia dotyczące zawodu na tle społecznego podziału pracy, zmieniających się wymagań dotyczących kwalifikacji i kompetencji, a także instrumentów wspomagania planowania kariery. Także ten rozdział zawiera uporządkowany, liniowy opis stanu wiedzy, bez elementów oceny i autorskiej modyfikacji.

Kolejny rozdział – *Podmiotowe komponenty procesu planowania własnej kariery zawodowej* – zawiera omówienie postaw, typów osobowości i inteligencji emocjonalnej w kontekście planowania własnej kariery zawodowej. Wiele miejsca poświęcono omówieniu uwarunkowań społeczno-gospodarczych procesu planowania własnej kariery zawodowej w gospodarce opartej na wiedzy i podlegającej zewnętrznym wstrząsom.

Rozdział czwarty zatytułowano *Kulturowe uwarunkowania a pożądaný system wartości w planowaniu własnej kariery zawodowej*. Poświęcono go omówieniu takich pojęć jak kultura, kultura narodowa i inteligencja kulturowa. Analizie poddano stan wiedzy w zakresie związków między uwarunkowaniami kulturowymi a skłonnością i zdolnością do planowania własnej kariery zawodowej. Ważnym dopełnieniem tych rozważań jest analiza roli kultury organizacyjnej w planowaniu własnej ścieżki kariery zawodowej.

Ostatni, piąty rozdział – *Badanie nad rolą różnic kulturowych w planowaniu kariery proteuszowej w wybranych państwach europejskich* – stanowi zwieńczenie pracy bo zawiera prezentację i analizę wyników własnych badań ankietowych przeprowadzonych w dwunastu ośrodkach akademickich należących do pięciu europejskich kręgów kulturowych. Szczególnie cenne jest ujęcie roli różnic kulturowych w samokształtowaniu własnych karier młodych ludzi w zderzeniu ze wstrząsem makroekonomicznym, jakim był kryzys i jakimi nadal są jego reperkusje ekonomiczne, finansowe i społeczne w różnych narodowych środowiskach. O wartości takich badań stanowi także uwzględnienie kontekstu globalizacji i związanej z nią hiperkonkurencji.

## **5. Ocena doboru literatury przedmiotu**

Autorka oparła swą dysertację na obszernej polskiej i anglojęzycznej literaturze przedmiotu opublikowanej w ostatnich latach. W większości składają się na nią dobrze wyselekcjonowane artykuły opublikowane w renomowanych, anonimowo recenzowanych czasopismach. Autorka odwołuje się jednak, szczególnie w rozdziale

pierwszym i drugim, do podstawowych podręczników, leksykonów i słowników, których zasadniczo unikamy w pracach doktorskich. Łącznie na zasób źródłowy składa się aż 305 pozycji, które dopełniają dokumenty prawne i liczne źródła internetowe.

## 6. Uwagi szczegółowe

W rozdziałach teoretycznych trudno znaleźć bezpośrednie odniesienia do hipotezy głównej i hipotez pomocniczych. Praca jest wielowątkowa i obejmuje obszerną literaturę przedmiotu. Stąd czytelnik powinien być prowadzony, za pomocą odnośników, poprzez liczne wątki do samej konstrukcji ankiety, w której siłą rzeczy powinny ogniskować się ustalenia rozdziałów zestawiających stan literatury przedmiotu i dalej własne hipotezy autorki. Ważnym elementem mogłyby być także zestawienia wyników dotychczasowych badań i własnych ustaleń autorki. Taki zabieg pozwoliłby zobiektywizować skalę i zakres najważniejszego osiągnięcia pracy jakim jest próba własnych międzynarodowych badan porównawczych.

Autorka mogła poświęcić więcej miejsca charakterystyce próby. Autorce należą się wyrazy uznania; zgromadziła względnie liczny zbiór odpowiedzi na obszerną ankietę. Każdy kto prowadzi badania empiryczne na pierwotnych materiałach doceni i zamysł i trud pozyskania takich informacji. Tym bardziej zastanawiający jest brak szerszego komentarza odnośnie do składu poszczególnych podzbiorów. Uważam, że należało wyraźnie zaznaczyć, że jest wysoce prawdopodobne, że znaczna część respondentów przypisana poprzez miejsce studiowania do jednego z pięciu kręgów kulturowych mogła pochodzić z innych środowisk narodowościowych i kulturowych. Stąd zalecana ostrożność we wnioskowaniu i konieczność zaznaczenia, że poszczególne aspekty percepcji samokształtowanej kariery zawodowej mogą się tworzyć nie tyle pod wpływem indywidualnych cech osobniczych będących wynikiem rozwoju w obrębie wyjściowego kręgu kulturowego, a raczej kultury instytucjonalnej i specyficznych rozwiązań organizacyjnych właściwych dla danej uczelni i szerzej praktyki lokalnej. Właściwie należy zadać pytanie nie tyle o kręgi kulturowe ankietowanych, co o kręgi

kulturowe, w których wyrosły instytucje (uczelnie biznesowe), w których studiowali studenci pierwszego stopnia (studia licencjackie). Doktorantka pisze o tych uwarunkowania w rozdziałach teoretycznych, ale nie dość wyraźnie nawiązuje do nich w rozdziale piątym.

W warstwie wnioskowej ważne byłoby silniejsze akcentowanie ostrożności; czy mówimy o szerokiej, uniwersalnej kategorii młodych, czy jednak raczej o specyficznej grupie w obrębie kategorii młodych, którzy z racji wybranych studiów raczej charakteryzują się szerokimi, niezbyt sprecyzowanymi zainteresowaniami i zdolnościami. Czy z racji wybranej ścieżki edukacyjnej nie podlegają oni specyficznej presji środowiskowej i innym oczekiwaniom niż ich rówieśnicy studiujący inne dziedziny nauki? To i podobne pytania mają istotne znaczenie poznawcze i powinny zachęcić autorkę do kontynuacji badań nad uwarunkowaniami planowania karier proteuszowych. Innym, ważnym zagadnieniem może być funkcjonowanie europejskich gospodarek w warunkach strukturalnych niedoborów podaży pracy. Brak rąk, a ściślej umysłów rodzić będzie nie tylko wyzwania w sferze międzynarodowej konkurencyjności poszczególnych gospodarek. Nowy rodzaj nierównowagi na rynku pracy prowadzić będzie do trudnych do przewidzenia zmian w strukturze płac i ogólnie stopach zwrotu z czynników produkcji.

## **7. Ocena redakcji i języka dysertacji**

Recenzowana praca jest napisana poprawnym językiem. Autorka nie popełniła istotnych błędów stylistycznych i interpunkcyjnych. Logika wywodu jest odpowiednia. Autorka starannie opracowała odsyłacze do literatury. W tekście dobrze odwołuje się do własnego zbioru danych i umiejętnie interpretuje dane zestawione na 68 wykresach.

W pracy brakuje jednak bezpośrednio stosowanych odsyłaczy wewnętrznych. Np. zastosowanie w rozdziale pierwszym, drugim, trzecim i czwartym odsyłaczy do części empirycznej umocniłoby wewnętrzną spójność dysertacji. Podobnie ma się sprawa z

brakiem odsyłaczy w rozdziale piątym do wywodów rozwiniętych w bardzo obszernej części teoretycznej (rozdziały od pierwszego do czwartego włącznie).

## **8. Wnioski końcowe**

Mgr Beata Dąbrowska-Janu na podstawie dobrze wyselekcjonowanej i bogatej literatury przedmiotu i własnych wieloaspektowych badań empirycznych przeprowadzonych na międzynarodowej próbie dokonała oceny znaczenia różnic kulturowych w planowaniu kariery proteuszowej w Europie. Autorka odniosła się do swej hipotezy i zrealizowała cel rozprawy. Wykazała się odpowiednią wiedzą teoretyczną w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie: nauki o polityce publicznej i tym samym dowiodła swej zdolności do prowadzenia samodzielnych badań naukowych.

Tak więc w świetle merytorycznej i formalnej oceny rozprawy stwierdzam, że rozprawa mgr Beaty Dąbrowskiej-Janu pt. „Różnice kulturowe w planowaniu kariery proteuszowej we współczesnej Europie”, napisana pod kierunkiem dr hab. prof. SGH Izabeli Zawiślińskiej odpowiada wymogom określonym w ustawie z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz.U. 2014 poz.1852, art. 13 ust. 1). Wnoszę o przyjęcie recenzowanej rozprawy oraz dopuszczenie magister Beaty Dąbrowskiej-Janu do publicznej obrony.

